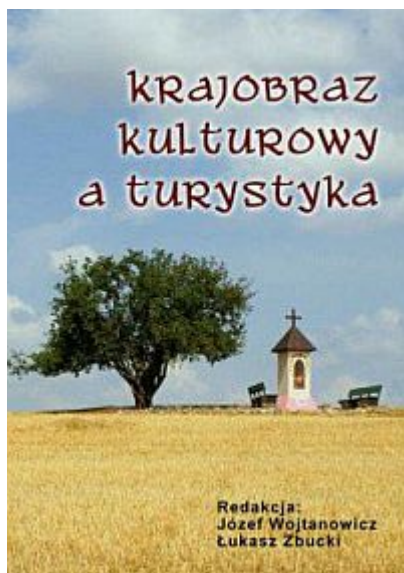

Recenzja:

Izabela Wyszowska

Krajobraz kulturowy a turystyka

Pod red. Józefa Wojtanowicza, Łukasza Zbuckiego
 Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w
 Białej Podlaskiej.
 Instytut Turystyki i Rekreacji
 Wydawnictwo Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża
 Jana Pawła II,
 Biała Podlaska 2011
 Liczba stron: 321
 ISBN 978-83-61044-81-9

Publikacja „Krajobraz kulturowy a turystyka” pod redakcją Józefa Wojtanowicza i Łukasza Zbuckiego jest pokłosiem Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej o tym samym tytule, zorganizowanej przez Instytut Turystyki i Rekreacji Państwowej Wyższej Szkoły im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej (23-24 września 2011 r.).

Inspirację do refleksji stanowi już sam tytuł konferencji i publikacji skupiający dwa podstawowe problemy – krajobraz kulturowy oraz krajobraz kulturowy a turystyka. Pojęcie krajobraz kulturowy – mimo iż powszechnie stosowane, jest jednak bardzo niejednoznaczne. Z jednej strony rozumiane jest jako przyrodnicza część krajobrazu, z drugiej krajobraz ukształtowany przez człowieka w znaczeniu jego kultury materialnej. Problem dotyczy współdziałania przyrody i człowieka. Krajobraz kulturowy – to określona przestrzeń geograficzna, powstała w wyniku oddziaływania człowieka na środowisko przyrodnicze. Stanowi nową jakość przestrzeni łączącą w jedną całość elementy przyrodnicze i kulturowe. Określenie „krajobraz kulturowy a turystyka” jest, jak pisze Józef Wojtanowicz (s. 10) propozycją wprowadzenia pojęcia krajobrazu kulturowego jako czołowego nurtu poznawczego w turystyce. Turystyka jako przemieszczanie się w przestrzeni geograficznej umożliwia poznawanie całego bogactwa i złożoności środowiska, w którym funkcjonujemy. Nauka o środowisku kulturowym – krajobrazie kulturowym podobnie jak turystyka nie mają wypracowanej metodologii, wobec tego wymagają interdyscyplinarnych badań, czego dowodem są artykuły zamieszczone w publikacji.

Redaktorzy Józef Wojtanowicz i Łukasz Zbucki, dokonali podziału książki na trzy części „Krajobraz kulturowy a turystyka”, „Kultura, dziedzictwo kulturowe” oraz „Turystyka – geoturystyka – ekoturystyka”, zawierające każda 9-10 artykułów, łącznie autorstwa ponad czterdziestu osób.

Pierwszą część pt. „Krajobraz kulturowy a turystyka” otwiera wprowadzenie Józefa Wojtanowicza przybliżające rozumienie pojęć tytułowych, natomiast tekst Piotra Geise „Krajobraz kulturowy w turystycznych projektach z zakresu zrównoważonego rozwoju na wybranych przykładach z niemieckiego rynku turystycznego” niejako kontynuuje rozpoczęty dyskurs dotyczący zagadnienia krajobrazu kulturowego (odnosi się do tego terminu, w dalszej kolejności, większość autorów artykułów) by na tej kanwie przejść do rozważań dotyczących problemu tzw. turystyki łagodnej czy turystyki zrównoważonej w oparciu o przykłady ofert niemieckiego rynku turystycznego. Zdaniem autora „Krajobraz bowiem (również krajobraz kulturowy) to dla turysty przekaznik informacji dotyczący danego odwiedzanego miejsca. Ze względu na fakt, iż krajobraz jako taki jest układem złożonym i dynamicznym, ulegającym

zamierzonym i niezamierzonym przemianom, pojęcie krajobrazu jest odmiennie rozumiane i postrzegane zależnie od dyscypliny naukowej. Geograf, ekolog, planista, architekt, ale też socjolog, filozof i historyk, reprezentują inne podejście do tego zagadnienia” (s. 15). Autor w konkluzjach podkreśla niezwykle istotną kwestię, iż brak koherentnego pojmowania pojęć krajobraz kulturowy i turystyka zrównoważona powoduje niestety niejednoznaczne rozumienie i różne w związku z tym podejście do tego znaczącego problemu wśród przedstawicieli branży turystycznej.

Maciej Jędrusik – autor kolejnego opracowania „Krajobraz kulturowy a turystyka na wyspach u północno-zachodniego wybrzeża Madagaskaru” w swych badaniach dochodzi do interesujących wniosków iż, rozwój turystyczny jest możliwy nawet pod nieobecność krajobrazu kulturowego, w klasycznym rozumieniu tego pojęcia. Na Madagaskarze bowiem do celów marketingu turystycznego wykorzystuje się jedynie walory przyrodnicze, a poza Nosy Be trudno jest wskazać miejsca, w których pojęcie krajobrazu kulturowego miałyby zastosowanie. Kolejni badacze w swych rozważaniach podkreślali atrakcyjność i znaczenie dla krajobrazu kulturowego różnorodnych, będących przedmiotem ich zainteresowań, elementów takich jak walory kulturowe w tym: stanowiska archeologiczne, cmentarzyska kurhanowe, cmentarze, pomniki, pozostałości fortyfikacji czasów powstań i wojen oraz szereg krzyży i kapliczek przydrożnych na terenie lasów Nadleśnictwa Tomaszów (Agnieszka Mandziuk, Emilia Janeczko); parki podworskie Kotliny Sandomierskiej (Beata Fornal-Pieniak); obiekty poprzemysłowe Górnego Śląska (Izabela Kaczmarczyk¹); zabytkowe dworce kolejowe w Polsce (Dominik Karkosz, Tomasz Parusel); schroniska górskie (Franciszek Midura); kuchnia ludowa Puszczy Białowieskiej na przykładzie pensjonatu Sioło Budy serwującego regionalne specjały kulinarne (Dominik Orłowski, Magdalena Woźniczko) oraz polskie parki krajobrazowe w kontekście turystyki zrównoważonego rozwoju (Agnieszka Kozak).

Część druga publikacji zatytułowana „Kultura, dziedzictwo kulturowe” zawiera teksty pośrednio związane z tytułem publikacji. Kamila Węglarska przedstawia problem dotyczący tworzenia tożsamości marki na podstawie dziedzictwa kulturowego. Dokonując analizy Lublina i Włodawy doszła do konkluzji, że miasta województwa lubelskiego nie korzystają z w wystarczającym stopniu z narzędzia marketingowego jakim jest marka. Jej zdaniem brakuje dostatecznej promocji bazującej na bogactwie dziedzictwa kulturowego Ziemi Lubelskiej. Podobny problem, dotyczący kształtowania funkcji turystycznej miasta Krakowa w latach 1989-2006 w oparciu o istniejącą spuściznę kulturową, podjęła Anna Batko, w badaniach oparła się na dokumentacji Archiwum Urzędu Miasta Krakowa. W przypadku podwawelskiego grodu wnioski autorki są optymistyczne i wykazują, iż podejmowane działania naprawcze na rzecz dziedzictwa kulturowego miasta wyprowadzają je z kryzysu w sposób wzrostowy. Matylda Awedyk i Izabela Wyszowska² poddały ocenie pod kątem atrakcyjności turystyczno-kulturowej polskie miasta kandydujące do miana „Europejskiej Stolicy Kultury 2016” z II etapu rywalizacji, w celu określenia miasta-kandydata o obiektywnie największych szansach otrzymania tytułu. Autorki, wykazały iż mimo, że w wyniku przeprowadzonej weryfikacji w czołówce uplasowały się Warszawa, Wrocław i Lublin, to jednak wybór mniejszego ośrodka typu Lublin czy Katowice wpłynąłby niezwykle korzystnie na ich rozwój i promocję na arenie międzynarodowej. Natomiast autorka artykułu o parkach podworskich w Kotlinie Sandomierskiej z I części publikacji – Beata Fornal-Pieniak wraz z Czesławem Wysockim zamieściła kolejny tekst, tym razem ogniskujący

^{1, 2} W książce pojawiły się kilkakrotnie błędy w nazwiskach autorów artykułów, co jest poważnym mankamentem i sygnałem na przyszłość dla kolejnych redaktorów aby wystrzegać się takich usterek. W przypadku auterek: Izabeli Kaczmarczyk, Matyldy Awedyk i Izabeli Wyszowskiej – inaczej nazwiska zapisane są w spisie treści, inaczej w nagłówkach nad tekstem. Mam nadzieję, że pozostałe wydrukowano poprawnie.

uwagę wokół oceny zabytków w krajobrazie kulturowym powiatu tarnowskiego w kontekście turystyki. Wyniki inwentaryzacji oraz waloryzacji dokonanej w oparciu o metodę B. Żarskiej (*Ochrona krajobrazu*, Warszawa 2005) pozwoliły autorom stwierdzić, iż przeważająca liczba gmin charakteryzuje się bardzo wysokimi i wysokimi walorami badanych obiektów, co korzystnie rokuje na przyszłość w aspekcie rozwoju turystyki kulturowej na omawianym obszarze. Dziedzictwo kulturowe wsi, w szerokim wachlarzu problemowym, pojawiło się w artykułach Jana Krupy, Renaty Koneweckiej i Joanny Lenik (omówienie na przykładzie województwa podkarpackiego); Macieja Guza (analiza łowickiego regionu turystycznego); Jadwigi Lechowskiej, Anny Augustyńskiej-Prejsnar (owce jako element dziedzictwa kulturowego Podkarpacia); Magdaleny Woźniczko, Dominka Orłowskiego (dziedzictwo kulinarne Pomorza Środkowego tzw. „Krainy w Kratę”).

Drugą część książki wieńczy artykuł Mieczysława Bytniewskiego „Festiwal Trzech Kultur we Włodawie jako nośnik dziedzictwa kulturowego w opinii młodzieży i turystów”, w którym autor podsumowując badania przywołuje i niejako przypomina po raz kolejny, analizowane w wielu podobnych artykułach pojęcia kultury, turystyki kulturowej (kulturalnej), dziedzictwa kulturowego w oparciu o dostępną literaturę przedmiotu z ostatnich lat, akcentując potrzebę promowania i poznawania dziedzictwa tzw. „małych ojczyzn”.

Ostatnią trzecią część omawianej publikacji nazwaną „Turystyka – geoturystyka – ekoturystyka” rozpoczyna interesujący artykuł Kazimierza M. Łuszcza „Apetyt na obrazy. Turyści Toskanii” rozważający dzisiejszą postać ikonosfery Toskanii, na którą złożyło się szereg czynników geograficznych, historycznych, artystycznych, ekonomicznych. Autor rozpatruje zmieniające się „obrazy” tej niezwyklej krainy przyciągającej nieustannie od wieków rzesze turystów. Mimo, iż działanie, stale zmieniających się widoków, na turystę we współczesnym świecie jest coraz bardziej ulotne i wymaga specjalnych zabiegów by utrzymać jego uwagę, to w przypadku Toskanii oferującej znane od stuleci „obrazy” nie można mówić o znużeniu, zawsze będzie atrakcyjna dla odbiorcy.

Kolejne dwa artykuły prezentują zagadnienie atrakcyjności obiektów geoturystycznych (geologicznych). Łukasz Zbucki zanalizował problem, biorąc pod uwagę w przeprowadzonych badaniach ankietowych, ocenę przez respondentów: pasów krajobrazowych, kamieniołomów, pomników przyrody, głązów narzutowych, jaskiń, kopalni podziemnych. Wyniki wykazały, że turyści najbardziej cenią sobie wizyty w jaskiniach, najmniej interesują ich głązy narzutowe. Maciej Dziegieł badaniami objął monograficznie – chełmskie podziemia kredowe wskazując na ich atrakcyjność turystyczną oraz postulował otwarcie dla zwiedzających innych, dawnych kopalń surowców mineralnych województwa lubelskiego, co jego zdaniem, przyczyni się do dynamicznego rozwoju geoturystyki i turystyki przemysłowej w tym regionie. Joanna Markowska podjęła dość osobliwy temat, zwróciła bowiem uwagę na pojawiające się od 2000 roku w krajobrazie Polski nowe komponenty – nowoczesne elektrownie wiatrowe. Na zadane sobie pytanie badawcze: czy mogą one stanowić atrakcję turystyczną, nie mogła jednak udzielić ostatecznej odpowiedzi, twierdząc, iż jest na nią jeszcze za wcześnie, konieczne są bowiem dalsze badania w tym zakresie. Diana Wiczorek i Małgorzata Bogusz swym zainteresowaniem badawczym objęły gospodarstwa agroturystyczne województwa małopolskiego pod kątem zastosowania w nich urządzeń wykorzystujących odnawialne źródła energii. Zdaniem auterek przedsięwzięcie na szerszą skalę z przyczyn obiektywnych na razie nie jest możliwe.

Poza granice Polski sięgnęła autorka jednego tylko opracowania w tej części publikacji – Magdalena Szczepańska podejmując problematykę ochrony przyrody i kultury w aspekcie turystyki na wyspie Lanzarote (z archipelagu Wysp Kanaryjskich).

Kilka ostatnich artykułów ogniskuje się wokół tematyki waloryzacji szlaków turystycznych oraz szeroko rozumianej problematyki regionalnej. Justyna Cygan, Agnieszka Nowak, Natalia Tokarczyk – zaproponowały własną metodę waloryzacyjną przy okazji badań powiatu nowotarskiego, akcentując jednocześnie potrzebę wypracowania metod, które znajdą

zastosowanie w badaniach poza obszarami górskimi. Robert Bańkosz i Jan Krupa dokonali m.in. analizy potencjału kulturowego w regionie bieszczadzkim, w tym także szlaków kulturowych tzn.: Szlaku Ikon, Szlaku Przygód Dobrego Wojaka Szwejka, Szlaku Nadszańskich Umocnień, podkreślając znaczenie tego obszaru jako najcenniejszego turystycznie regionu województwa podkarpackiego, wskazali perspektywy i inicjatywy sprzyjające rozwojowi ruchu turystycznego. Zagadnienia dotyczące obiektów turystyczno-wypoczynkowych Roztoczańskiego Parku Narodowego (Emilia Janeczko, Magdalena Grzesiak) oraz badania ruchu turystycznego w Janowie Podlaskim (Krystyna Chmiel, Zofia Kubińska) zamykają zbiór zawarty w publikacji artykułów, pozostawiając czytelnikowi, jak sądzę, pewien niedosyt poznawczy, który zaspokoją kolejne tomy pokonferencyjne wydawane przez WPSZ w Białej Podlaskiej.

Większość opublikowanych tekstów ma charakter monograficzny, wycinkowy, rzadko który podejmuje obrane zagadnienie w sposób przekrojowy, na szerszym tle porównawczym. Niewątpliwym atutem jest jednak fakt, że prezentowane studia o charakterze szczegółowym pokazują jak głębokim obszarem badawczym jest krajobraz kulturowy. Analiza różnych regionów Polski i świata sprawia, że poszczególne artykuły znajdują swoich odbiorców zainteresowanych określonym zagadnieniem.

W większości opracowań omawianej publikacji występuje poprawny, ujednolicony podział tekstu ale są i takie, które tego nie respektują. W moim przekonaniu przestrzeganie jasnego układu jest uzasadnione, bowiem utrzymywanie tekstów w naukowym rygorze sprzyja niewątpliwie lepszej ich percepcji. Do mankamentów można zaliczyć brak streszczeń i słów kluczowych oraz usterki w nazwiskach autorów. Co niestety poddaje w wątpliwość rzetelność pracy redaktorów publikacji. Sądzę, że wskazanym byłoby w związku z tym uwzględnianie, na końcu, w przyszłych monografiach, krótkiej informacji o autorach, co zwyczajowo praktykowane jest w wydawnictwach naukowych tego typu. Z pewnością ułatwi to identyfikację autorów tekstów jeśli zdarzą się wcześniej pomyłki w zapisie ich nazwisk.

Zachęcam do lektury publikacji w przekonaniu, że wiele podjętych w niej wątków jest inspirujących i wartych pogłębienia podczas dalszych poszukiwań badawczych.